

успішність, кар'єра, гроші займали перші місця не випадково. Ці молоді жінки вважали, що «будуть гроші і суспільний престиж, то легко можна буде обрати собі чоловіка, якого забажаєш» (наводиться фактично дослівне пояснення однієї з опитаних аспіранток). Тобто, як легко помітити, молоді жінки «програють» для себе чоловічі життєві сценарії, не вбачаючи у такому підході внутрішніх загроз, які існують, адже успішна жінка й успішний чоловік все одно по-різному будуть сприйматися при обранні партнера для спільного життя. При цьому характерно, що успішні молоді жінки, які не цуратимуться лідерства у суспільному просторі, прагнуть поруч себе бачити партнером теж успішного, самодостатнього, фінансово забезпеченого, самостійного чоловіка, в той час, коли успішні чоловіки-лідери, як правило, мають протилежні уподобання й вимоги до своєї «другої половини».

Та як би там не було, процеси, які йдуть зараз у вищій школі і стосуються особистісної реалізації молодих успішних науковиць, є дуже цікавими й заслуговують на особливу увагу з боку феміністичної та ґендерної наукової аналітики.

Галина Гіряк,
кандидатка психологічних наук,
старша викладачка
Тернопільського національного технічного
університету імені Івана Пулюя

ОСОБЛИВОСТІ ВРАХУВАННЯ ҐЕНДЕРНИХ АСПЕКТІВ У ПРОЕКТУВАННІ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ КНИГИ

Одним зі стратегічних завдань реформування освіти в Україні є формування освіченої, творчої особистості з високим рівнем інтелектуального розвитку, творчих можливостей, здатної до безперервної самоосвіти, основним каналом якої є читання як активний, психологічно детермінований і цілеспрямовано організований, процес. Саме завдяки цьому виду пізнавальної діяльності значним чином й відбувається соціалізація особистості в сучасному глобальному інформаційному просторі, який зорієнтований на творення наукоємних культурних продуктів. Відтак виняткової вагомості набуває проблематика психологічного проектування змісту і структури навчальної книжки, котра з допомогою системи культурних (мовних і графічних) кодів, покликана спричинювати психодуховний розвиток та активізувати механізми особистісного та професійного самотворення і самореалізації учня/учениці як повноцінних суб'єктів освітнього процесу [1, с. 5]. Однією з вагомих перешкод на шляху досягнення поставленої мети є ґендерні стереотипи, які мають вплив на становлення статево-рольової ідентифікації підлітків.

Гендерні стереотипи – це стандартизовані уявлення про передбачувані моделі поведінки жінок та чоловіків. На сьогодні вони все частіше стають об'єктом критики як стримуючий чинник ефективного розвитку та формування ініціативної особистості [3]. Знання про відповідні стилі поведінки, соціально-психологічні якості та властивості жінок і чоловіків підростає покоління засвоює в процесі гендерної соціалізації, яка відбувається в рамках навчання в освітніх закладах.

Шкільні підручники є одним із каналів отримання інформації про відповідні соціальні ролі жінок і чоловіків, про норми поведінки, які прийняті в тому чи іншому суспільстві. Постійно звертаючись до навчальної літератури в процесі навчання для виконання завдань, вивчення теми, учні/учениці мимовільно засвоюють зазначені моделі.

У цьому контексті М. Кроуфорд дослідив, що учнівська молодь достатньо чутлива щодо гендерних особливостей навчальних текстів, і ця чутливість впливає на ефективність запам'ятовування навчального матеріалу. Зокрема, дівчата краще запам'ятовують інформацію, якщо у ній значне місце належить представницям жіночої статі, тоді як для хлопців ефективнішим виявився чоловічий контекст [3]. Варто також відзначити, що в шкільному віці відбувається формування рольових позицій жінки і чоловіка. Як зазначає Л. Попова, низька частотність використання жіночих образів у змісті підручників спричинює заниження самооцінки обдарованих дівчат, пригнічує їхні здібності. Водночас хлопці отримують переваги, ототожнюючи себе з тими чи іншими образами, відтвореними на сторінках підручників [4, с. 35]. Тому адекватне відображення стереотипів чоловічої чи жіночої поведінки у змісті підручників відіграє важливу роль у навчально-виховному процесі, визначає готовність до відповідної поведінки в соціумі, а також впливає на профорієнтаційний вибір учнів [3].

Відтак важливим критерієм для гендерного аналізу змісту підручників є *врахування особливостей розподілу ролей, які виконують чоловіки та жінки*. При цьому потрібно використати як кількісний рівень порівняння окремих елементів тексту (частоту появи представників чоловічої та жіночої статі) та візуальних образів (їх порівняння, надання комусь переваги), розподіл ролей між жінками та чоловіками, так і якісний аналіз характеристики чоловічих і жіночих образів як гендерних типів [2, с. 83].

У дослідженнях С. Вихор, Т. Говорун, О. Кікінежді, Н. Городнової, М. Дьоміної вказується, що основою гендерного аналізу підручників є «формула гендерної рівності», яка має запобігти формуванню стереотипної гендерної ролі у дітей та підлітків. Але, ознайомившись з експертизою підручників з біології для 9 класу за програмою 12-річної школи можна констатувати, що шкільні підручники природничого циклу створені без урахування гендерної складової. Зміст текстів та ілюстрацій шкільних підручників не орієнтують дівчат і хлопців на розвиток андрогінних якостей. Приклади, наведені у змісті підручників, часто є

дискримінаційними за статевою ознакою. Чоловічу стать у них зображено головним об'єктом природи – чоловіки незалежні, активні й успішні вчені. Жіноча стать показана слабкою, другорядною, жінки найчастіше пасивні: очікують, спостерігають за діяльністю інших та виконують домашню роботу. Це певним чином спонукає школярів/школярок некритично наслідувати зображені взірці, що є основою створення стереотипних уявлень про «еталонні» образи чоловіка та жінки, про сутність мужності та жіночності [2, с. 88].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гірняк Г. С. Психологічне проектування змісту і структури навчально-книжкових комплексів з гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Г. С. Гірняк. – Ялта, 2013. – 313 с.
2. Жирська Г. Гендерна експертиза шкільних підручників з біології / Г. Жирська // Українознавчий альманах. – 2010. – Випуск 4. – С. 82–88.
3. Пасічник О. Особливості репрезентації гендерних стереотипів у змісті вітчизняних підручників з англійської мови / О. Пасічник // Рідна школа. – 2012. – №12 (грудень). – С. 21–27.
4. Попова Л. Проблемы самореализации одаренных женщин / Л. Попова // Вопросы психологии. – 1996. – №2. – С. 35.
5. Фурман А. В. Психодидактика проектування навчально-книжкових комплексів для студентів ВНЗ : [монографія] / А. В. Фурман, А. Н. Гірняк, Г. С. Гірняк. – Тернопіль : ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2012. – 328 с.

Ірина Гречин,

кандидатка педагогічних наук,
асистентка кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

ГЕНДЕРНІ СТРАТЕГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ТА СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЧЧИНИ

Національна стратегія навчання та виховання підростаючого покоління в Україні потребує впровадження нової освітньої парадигми, мета якої полягає у всебічній підготовці молодого покоління до життя в полікультурному та швидкоплинному світі. Особливої значущості в умовах сьогодення набувають проблеми культурогенези родинного виховання, гендерної соціалізації дітей, виявлення стратегій і тактик гендерної державної політики, зокрема соціальної та сімейної. У зв'язку з цим виникає багато проблемних питань, які варто би порушити у публічному просторі країни. Це і відповідальне батьківство, його гендерна асиметрія, що виявляється у майже повній відсутності у хлопчиків сімейних та батьківських цінностей і навичок догляду за дітьми, і сексуальна просвіта, і репродуктивна відповідальність партнерів, і збільшення кількості розлучень, неповних сімей, громадянських шлюбів, і зменшення народжуваності, і виховання дітей самотніми матерями